

ՈՒՐԻՇԻ ՀԱՄԱՐ

(Դրամա 3 արարով)

ԱՆՁԵՐԸ

Հայրը՝ Մինասեան. աշխուժ ծեր մը, կարմիր այտերով, ճերմակ մազերով:

Մարիամ՝ աղջիկը. միջին տարիքով, դիւրագրգիռ. մազերը, հագուստն ու շարժումը թափթփած:

Սիրան՝ քոյրը. միջահասակ, սև մազերով, սև ու պարզ հագուստով, թարմ, բայց բեկուած:

Նուարդ՝ քոյրը. լուրջ ու խելօք աղջիկ մը 17—18 տարեկան: Երկրորդ՝ եղբայրը. ազնուականի հովեր, թէ հագուստի, թէ խօսուածքի և թէ շարժումներուն մէջ:

Սահակ՝ Պօղոսեան. փոքրահասակ, գունատ, մեղմ դիմագծերով. նիստ ու կացը ցրիւ:

Տիրունի՝ տարիքոտ նիհար աղջիկ մը. կարծես միշտ հրաման մը տալ կ'ուզէ. միշտ ալ անագին շալ մը ուներուն:

Օհաննէս՝ Մալեան. թիկնեղ, խոշոր մարդ մը. բաց ու արևառ դիմագծերով:

Արթին աղա՝ կոր հոր ծերունկ մը. քաշ կու գայ հազալով ու աղօթելով:

Տ Ե Ղ Ը

Հին սենեակ մը, հին կահեր: Մէջտեղը մեծ կլոր սեղան մը, լայն լուսամտիկով լամպ մը վրան: Սեղանին ջովը մեծ ու խոր կաշի բազկաթոռ մը: Աջ ու ձախ դուռ ու պատուհան: Գլխաւոր մուտքը ճակատէն է, որ սրահը կը տանի:

ԱՌԱՋԻՆ ԱՐԱՐ

Ա. ՏԵՍԱՐԱՆ

Գիշեր է: Միրան նստած է լամպին տակ, մեծ բաղկաթուխ մէջ ու կը բանի: Դիմացը սեղանին միւս կողմը կեցած է Սահակ ու շղատօրէն լրագիր մը կը ծալծըլէ:

Սահակ. (Մտածումներուն մէջէն) Ճիշտ է. իրաւունք ունիս: Միրան. Միւսները քեզմէ ինչո՞վ են աւելի:

Սահ. (Ուղղուելով ու լրագիրը նետելով մէկդի) Տես, Միրան, երբ այդպէս կը խօսիս, կարծես իմ վրաս ալ տեսակ մը վստահութիւն կու գայ, կարծես ես ալ կը սկսիմ ուժեղօրէն հաւատալու: Ձէ, Միրան, ես ալ ուժ մըն եմ, ես ալ աշխատաւոր մը. թող ըլլա համեստ, թող ըլլա փոքր. Թո՛ղ փոյթ: Սրբագրիչ մը. Թո՛ղ է որ. ո՞վ կու տայ անոր անունը խմբագրատան մէջ. բայց ամէն մէկ յօդուածի մէջ, ամենքի ալ գրածին մէջ ինծմէ բան մը կայ, կտոր մը: Ճիշտ է, ինչո՞ւս պէտք ուրիշներուն կարծիքը, բանական է որ դուն կը գնահատես իմ աշխատանքս ալ, իմ հոգիս ալ: Քու գնահատումն է իմ վարձս. միայն քո՛ւ:

Միրան. (Ձեռքի գործը թողած՝ լուրջ ու ուշադիր կը նայի տղուն):

Սահակ. Ի՞նչ եղաւ քեզի. ինչո՞ւ այդպէս տխուր կը նայիս ինծի:

Միրան. (Սթափելով) Տխաւոր. ո՛չ: Այնպէս. կարծես քիչ մը գլուխս...

Սահակ. Հապա՛ որ կ'ըսեմ: Դէ, թող, ալ մի՛ բանիլ:

Միրան. Ձէ. պէտք է վերջացընեմ. վաղը գալու են տանին:

Սահակ. (Նեղսրտած) Է՛, ամբողջ տունը քու վրադ, բոլոր հոգն ու աշխատանքը ուսիդ, գիշերներն ալ այդ ասեղը: Ձէ, ատիկա արդէն բոլորովին աւելորդ է:

Միրան. Որ չբանիմ ծայրը ծայրին չի՞ գար:

(Ներսը աղմուկ. երկուքն ալ կը դառնան դէպի կից սենեակը տանող դուռը, որ բիշ մը վերջը կը բացուի ու կը մտնէ Յակոբ գլխարկը գլխին, գաւազանը թևին տակ, թուղթ մը գալարելով երկու ձեռքով):

Յակոբ. (Չոր ու կռուան) Ատ քու գործդ չէ: Դուն քու գործիդ խառնուէ: Քալէ՛, Սահակ:

Մարիամ. (Սեմի վրայէն չար) Իհարկէ, թողնեն քեզի, որ ամբողջ օրը փռուիս մէջքիդ ու պառկիս:

Յակոբ. Ա՛, ի՞նչ շատ աշխատող մըն ես, Է:

Մարիամ. Է՛ ես ու դուն մէկ ենք. ես հիւանդ, ինկած կնիկ:

Յակոբ. Հիւանդ, հիւանդ. գլուխնիս ուռեցաւ լսելէն:

Սիրան. (Յանդիմանական) Յակոբ, մեծ քոյրդ է:

Յակոբ. Ո՞վ է անիկա գլխուս դատաւոր դեր. ամեն դործիս պիտի խառնուի, ամեն բանի մէջ քիթը կոխէ պիտի: (Տարցած, Մարիամին) Եւ վերջապէս ինչացիւ ես դուն հոս, Դուն ստացեր ես քու բաժինդ, կարգուեր պըծեր. գնա՛ քու մարդուդ քովը. ինչո՞ւ ես եկեր մեր վզին նստեր:

Սիրան. (Չայրացած ոտքի ցատկելով) Յակոբ, Յակոբ...

Մարիամ. (Կոտորած) Չայնդ քեզի քաշէ, լակոտ. դուն դեռ ո՞վ ես որ երեսիս...

*
* *

(Չայրն ու Նուարդ կը մտնեն ճակտի դռնէն):

Չայրը. Սա ի՞նչ բան է նորէն:

Մարիամ. Դուրս վռնտէ, հայր, դուրս վռնտէ ատ լիբբը: Դուն... դուն իմ երեսիս... իմ երեսիս... իմ... իմ... (շունչը կը կտրի ու իրեն վատ կը զգայ):

(Սիրան ու Նուարդ վրայ կը վազեն օգնելու ու ներս տանիլ կ'ուզեն):

Մարիամ. (Ուժերը հաւաքելով, յենուած քոյրերուն ու թոյլ) Աստուած քեզի ալ իմ օրս ձգէ. դուն ալ ուրիշներուն կարօտ ըլլաս:

Սիրան. Հանգստացի՛ր, հանգստացի՛ր:

(Կը տանին կից սենեակը):

*
* *

Չայրը. Հիմա դուն քու ըրածիդ կը հաւնի՞ս: Հագիւ էր աս երկու օրը բիշ մը աղէկցեր. հիմա նորէն լաց, դեղ, ջիղեր, իրարանցում:

Յակոբ. Ինքն է սկսողը. ես ի՞նչ ընեմ:

Հայրը. (Կտրուկ) Քեզի ըսեր եմ. ես աղմուկ չեմ սիրեր:

Յակոբ. (Սահակին) Է՛, ես կ'ուզեմ նստիմ զբաղուիմ մեր աղգային հարցերով, խնդիրներով, մտրակեմ ու քննադատեմ մեր կեանքի ախտերը. իսկ անոնք ինձի վաճառականի մը գրասենեակը կոխել կ'ուզեն: (Հռետորական) Ո՛չ:

Հայրը. (Անտարբեր) Բայց պատրաստ ստակը կ'ուտես:

Յակոբ. (Ուսերը ցնցելով) Հ՛ը. զարմանալի էք բոլորդ ալ: Ահա, մօրս թողած աս մէկ տունը չէ՞. ամիսը բանի մը ոսկի կը բերէ. ինչպէս որ դուք անանկ ալ ես: Կարծես թէ իրենք են շիներ:

Հայրը. (Խոժոռ) Աղէկ, աղէկ. ես քեզի հետ գլուխ չունիմ: Միայն նորէն կը կրկնեմ. ես տան մէջ աղմուկ չեմ սիրեր: Հասկըցամ. հանգիստ կ'ուզեմ ես:

Յակոբ. Դուք իմ հանգիստս մի խռովէք, ձեր հանգստին ձեռք տուող չկա: (Սահակին) Քալէ, կ'ուշանանք:

Մահալ. (Տխուր, լուռ ու մտածկոտ կը հետեւի անոր):

Հայրը. (Նստեռուն քիչ մը նայելէն հտըր, ձեռքը թափ կու տայ) Է՛... (Դուրս կողմնակի դնէն):

*
* *
*

Միւս սենեակէն կը մտնեն Սիրան ու Տիրուհի. Սիրան ուժանդառ ու ձանձրացած դէմքով:

Տիրուհի. (Անտարբեր ըլլալու ջանքով) Աղէկ, աղէկ. սովորական պատմութիւն: Դեռ չվարժեցամ:

Սիրան. Ա՛. (կը նետուի աթոռին) յոգնած եմ, յոգնած եմ:

Տիրուհի. Բան չկայ. ես յոգնած չեմ: (Կը նստի սեղանի առաջ) Եւ որով օրը դպրոցն էի. հիմա ալ վերը, այ, այսչափ տետրակ ունիմ սրբագրելու:

Սիրան. (Ինքն իր հետ, ծայրը քաշ տալով, ծանծրոյթով) Եփէ, սրբէ, մաքրէ. երէկ, այսօր, վաղը. և նստէ հոս բանէ, բանէ, բանէ. ինչո՞ւ. ինչո՞ւ ալս բոլորը: Նոյն սենեակը, նոյն պատերը, նոյն հիւանդը, նոյն կռիւը, նոյն հոգերը, նոյն մաքերը... Ա՛, ալ յոգնած եմ, յոգնած... (Յանկարծ) Է՛: (Կ'ելնէ կը մօտենայ պատուհանին ու քիչ կը նայի դուրս) Տես, Տիրուհի, տես ի՞նչ բաղդ է՛ ըլլա մարդ հոն, հեռո՞ւն, հեռո՞ւն, հոն սարերուն վրայ:

Տիրուհի. Իսկ այդ սարերէն նոր լուր չունի՞ս:

Սիրան. Ի՞նչ:

Տիրուհի. (Ժպտելով) Օհաննէսէդ:

Սիրան. (վշտոտ) Է՛, թող կատակը. հիմա սիրտ չունիմ:
Տիրուհի. Ինչո՞ւ կատակ: Հիմա ինձի ըսել կ'ուզես, որ
քու զգացումներդ այնպէ՛ս, միայն...

Սիրան. (Նեղսիրտ, անյարմար) Է՛, թող: (Տաքացած) Չգա-
ցումներ, զգացումներ. ի՞նչ զգացում. ո՞չ մի զգացում: (Կոտորուած)
Եւ վերջապէս գոնէ դուն գիտես, որ ես կապուած աղջիկ եմ:

Տիրուհի. Հա, այդ մէկին արդէն խելքս երբէք չէ հասեր:
Շիտակ ըսէ, Սիրան, դուն լրջօրէն կը մտածես պսակուիս Սա-
հակի հետ:

Սիրան. (Տեսակ մը յուսահատ) Չգիտեմ, չգիտեմ, ոչինչ
չգիտեմ. թող:

Տիրուհի. Բայց ես գիտեմ: Ինչո՞ւ ես խօսք տուեր. սի-
րուն բան չէ:

Սիրան. Ինչո՞ւ. Հապա ի՞նչ ընէի, երբ ամբողջ տարի
մը շուքի պէս ետեւէս կը պտրտէր. երբ գիտէի որ իր միակ ու-
րախուժիւնը ես եմ աշխարհիս երեսին. անտէր, մեն-մենակ-
ունի-չունի, մայր մը ունի, կէս խենթ, կէս խելօք: Ինչպէ՞ս
մերժէի, երբ դողալով, վախվռլւելով դէմս ուղղակի հարց դը-
րաւ: Եւ վերջապէս այն ատենը իմ զգացումներս ալ կարծես
քիչ մը աւելի ուրիշ տեսակ էին: Չգիտեմ, ի՞նչ եղաւ ինձի
հետ:

Տիրուհի. (Հեզոտ) Իրաւ, չգիտե՞ս: (Ոտքի ելնելով, խորհրդա-
լաւոր) Սիրան, հետեւ սրտիդ. գնահ ուր քեզի կը կանչէ. ականջ
դիր բնութեանդ այդ ներքին ձայնին: Ես գիտեմ ինչ կը խօ-
սիմ. մի խաղար բաղդիդ հետ:

Սիրան. Բանդ. ես արդէն բաղդ չունիմ որ:

Տիրուհի. Բաղդդդ եկեր է քու դուռդ. ես ի՞նչ ընեմ, որ
դուն տեսնել չես ուզեր: Սիրան, լսէ ինձի. ներս առ, ներս առ:

Սիրան. Է՛, մարդ որ բաղդ ունենայ, անիկա առանց
իմ ուզելուս ալ, առանց իմ ներս առնելուս տլ, ամյ, այօպէս
իմ նստած տեղս (դուռը մատնանիշ) կը բանայ ու ներս կու գայ...

(Յը բացուի դուռը, կը մտնէ Օհանէս, ետէն Նուարդ: Երկու աղջիկները
սպլած ու վախցած վեր կը ցատկեն ու քարացած կը նային իրար:)

Բ. Տ Ե Ս Ա Ր Ա Ն

Օհանէս.—(Երկար կօշիկներ, կարճ ու փակ ժաքէթ, ցած կլոր
ղլխարկ. ճամբորդի արտաքին) Ձէի՞ք սպասեր: (Առաջ դալով ջերմ). Բա-
րեւ ձեզի, օրիհրդ Սիրան:

Տիրունի. Հա, Սիրան, հիմա ի՞նչ կ'ըսես:

Օհան. Ի՞նչ է պատահեք որ:

Սիրան. (Սթափելով) Ոչինչ, ոչինչ, (Խօսքը փոխելով) Այդ երբ էք եկեր գիւղէն:

Օհան. Այ, ճիշտ կայարանէն է, որ կու գամ: Թէև խիստ ստիպողական ալ գործ ունիմ, բայց և այնպէս չկրցայ ձեր տան առջևէն անցնիմ առանց հանգիպելու:

Նուարդ. Եւ շատ ալ աղէկ ըրիք:

Տիրունի. Է՛, ի՞նչպէս էք, տեսնենք. ի՞նչ նորութիւն:

Օհան. Ի՞նչ նորութիւն կ'ուզէք ինծմէ, օրիորդ: Ես գիւղի ու սարի մարդ. հողը պահպանողական տարր է. հողի հետ գործ ունեցողը նորութիւն չունի:

Սիրան. (կարօտով) Ա՛, երնէկ ձեզի. ո՞վ գիտէ ի՞նչ հրաշալի է հիմա հոն ձեր բնութիւնը:

Օհան. Այո. այդ մէկը ճիշտ է: Ինչ որ կայ բոլորը ձեզի՝ քաղցրցիներուդ, միայն բնութիւնը մերն է, բնութիւնը մեզմէ չէք կրնար խլել. մեծ, բաց, վսեմ բնութիւնը: Ամեն անգամ քաղաքէն վերադարձիս, երբ երկաթուղիէն կ'իջնեմ ու ձիս դէպի ագարակը կը սկսի բարձրանալու մեր սարահարթի կրճէն, ա՛յ, չգիտէք, ի՞նչ լեցուն ու բուռն զգացում մըն է, որ կ'ուռեցնէ սիրտս. Թարմ, կենսալից ու հպարտութիւն տուող բան մը կայ սարերուն մէջ: Ձեր քաղաքներուն մէջ կարծես մարդ տեսակ մը կը պտտիկնայ կը սեղմուի ու կը կապուի. կեանքն ալ կարծես տեսակ մը կապանքի մէջ է հոս, չունի իր ազատ ընթացքը. ա՛յ, իմ սարերուս վրայ, հոն ուրիշ բան է, հոն ես ազատ եմ. հոն մարդ եմ ես:

Տիրունի. (Երկմիտ) Բայց և այնպէս կան քաղքի մէջն ալ բաներ որ կը քաշեն ձեզի:

Օհան. (Ժպտուն) Այո. ինչպէս որ կը տեսնէք: (Նուարդին) Բաժակ մը սառը ջուր կը գտնուի:

Նուարդ. Իհարկէ, իոկոյն. (վազելով դուրս):

*
**

Սիրան. Իսկ ինչպէ՞ս եղաւ այննոր հողերուն պատմութիւնը:

Օհան. Հիմա մասամբ ալ ատոր համար եմ եկած: Հիսալի գործ է, գիտէք, սքանչելի ծրագիր: Բայց պէտք է իսկոյն չորս-հինգ հազար ոսկի. գնա ու գտիր:

Սիրան. Բայց չէ որ մէկուն համար կ'ըսէինք. մն, որ յանձն էր առեր տայ, եթէ դուք գործը գլուխ բերէք:

Օհան. (ժպտուն) Այո. բայց բանէն երևաց, որ ծերուկիս հաշիւը քիչ մը բարդ տեսակի էր:

Սիրան. Բա՞րդ. ի՞նչպէս թէ: Ե՛տ կեցաւ ուրեմն:

Օհան. Ձէ. Տալը, կ'ըսէ, բոլոր սրտովս, կ'ըսէ. կ'ուզեմ ձեզի օգնեմ. բայց գիտէ՞ք, կ'ըսէ, պահեր էի աղջկանս օժիտին համար: (Խնդալով) Կ'ըմբռնէք չէ՞:

Սիրան. (ժպտուն) Է՛, ի՞նչ կայ. աւելի աղէկ: (Ծաղրով) Միթէ աղջիկը այդպէս անպէտքն է:

Օհան. Ո՛չ. Խելօք, կրթուած:

Տիրուհի. Գուցէ տգեղ:

Օհան. (ժպտուն) Ընդհակառակը:

Սիրան. (Տեսակ մը չարացած) Ուրեմն... ուրեմն...

Օհան. (Միծաղելով) Ուրեմն ինծի խորհուրդ կու տաք:

Սիրան. Ես... ես ի՞նչ. խորհուրդ տամ, թէ ոչ:

Օհան. Ձէ, ըսէք. ուրեմն ինծի խորհուրդ կու տաք: (ձիշտ անոր աքերուն նայելով) Հա՛. չէք պատասխաներ:

Սիրան.—(Յանկարծ հատու ու ջղուտ) Այո, իհարկէ: Ա՛յ, խելօք, կրթուած, գեղեցիկ, ինչպէս որ կ'ըսէք. վրան ալ օժիտ: Կ'երթաք կը դնէք ձեր նոր հողերը, կ'իրագործէք ձեր ծրագիրները, որ այնքան թանկ է ձեր սրտին: (Բոլորովին ջղուտ) Իհարկէ, իհարկէ. կը զարմանամ, որ դեռ կը վարանիք:

Օհան. Իրան. կը զարմանա՞ք:

*
* *

Նուարդ. (Հրամցնելով ջուրը) Տեսէք, սառոյցի պէս:

Օհան. Ա՛յ, շնորհակալ եմ: (Բաժակը ետ տալով կ'ելնէ ոտքի. ու Սիրանին) Վաղը կէս օրին մօտ տնուն էք:

Սիրան. Ես տունն եմ միշտ, ինչպէս որ գիտէք (ցաւած):

Նուարդ. Վա՛յ, արդէն երթա՛ւ կ'ուզէք:

Օհան. Այո, չարածիճի բարեկամութիւն, թէև կը ցաւիմ: (Սիրանին) Գիտէ՞ք, ես գիւղը յաճախ կը յիշէի մեր այն ձմեռ գիշերներու երկար խօսակցութիւնները. ա՛յ, հոտ, վառարանին երկու կողմը, լամպի շոյող լոյսին տակ, այնպէս անկեղծ, ջերմ ու արտանց. կը յիշէ՞ք: (Խնդալով) Կարօտեր եմ. վաղը կու գամ, ու կը նստինք, կը խօսինք նորէն անգամ մը. համաձայն էք:

Սիրան. (Ձերմ) Խնդրեմ, խնդրեմ:

Օհան. (Ձեռքը մեկնելով) Ուրեմն առայժմ ցտեսութիւն:

(Կը բարեւէ ու բոլորն ալ կ'ուղղուին դէպի դուռը. Նուարդ ու Օհաննէս դուրս. Սիրան դռան մէջ. անորոշ խօսակցութիւն. սիւյն Տիրուհի կանգնած է իր տեղը անշարժ:)

*
* *

Միրան. (Մանր-ծանր հետ կու գայ, կը կանգնի քիչմը սեղանին դռ-
լուխը մտախոհ, վերջը կ'անցնի կը նստի իր սովորական բազկաթոռին մէջ,
կը խառնէ կարը տեսակ մը ցրուած, կը վերցնէ բանուածքը, կը հարթա-
րէ ու կը սկսի բանելու. բայց քիչ-քիչ կը ձգէ ծունգին, ձեռքերը՝ անշարժ,
աչքերը անթարթ կէտի մը յառած կը մնայ լուռ ու լարուած:)

Տիրուհի. (Լուռ կը դիտէ. կամաց կը մօտենայ ետեւէն անոր
բազկաթոռին ու երկու ձեռով կը հենուի նոյն բազկաթոռի թիկունքին.
ցած ու յստակ ձայնով:)

Ուրեմն վաղը:

Միրան. (Վախցած կ'ուզողով ընդոտ, բարկացած կը նայի
քովընտի անոր. վերջը տեսակ մը ամաչած կը կախէ գլուխը կրծքին):

Տիրուհի. Ուրեմն վաղը:

Միրան. Ձգէ ինծի հանգիստ:

Տիրուհի. Հանգիստ:

Միրան. (Խոր ու երազկոտ): Ա՛խ, եթէ գիտնայիր, ինչ-
պէս պաշտել կ'ուզէի, ինչպէս սիրել կ'ուզէի ես անիկա:

Տիրուհի. Հա:

Միրան. Ես կ'ուզէի ամբողջ հուրիւս անոր տամ, ամ-
բողջ հոգիս:

Տիրուհի. Որ կ'ըսէի:

Միրան. (Յանկարծ հատու եւ ուղղուելով) Ո՛հ, հէ. թող: Մը-
տածելն անգամ գէշ է. ալ ատոր մասին խօսելն անգամ գէշ է.
Թող: (Քիչ լուռ ու երազկոտ) Բայց... որչափ, որչափ աղէկ կ'ըլլար.
կ'օգնէի ես անոր, կ'աշխատէիք միասին, կ'ոգտորուէինք միա-
սին, իր սարերուն վրայ, իր բնութեան մէջ, իր աշխատանքին
հետ, հոն, վերը, բացը, լայն, մինակ... Վայ, ի՛նչ դիւրին է
երջանիկ դառնալը:

Տիրուհի. (Տխուր ու հեղնոտ) Այո. դիւրին:

Միրան. (Խայծուած) Է՛, ձգէ, դուն ալ. ի՛նչ ես հոգիս
մտեր: Պէտք է կտրել, պէտք է խեղդել, պէտք է մոռնալ,
մոռնալ:

Տիրուհի. Իսկ ի՛նչ դիւրին է երջանիկ դառնալը:

Միրան. (Յանկարծ աթոռէն վեր ցատկելով ոտքի) Իսկ այս
տոնը, իսկ հիւանդ քոյրս, իսկ հայրս. որո՞ւ թողնեմ. մեղք չէ՞
Նուարդը. հապա Սահակը. ամենադժբաղդ մարդը կը դառնայ
աշխարհիս երեսին:

Տիրուհի. (Ինքն ալ ուղղուելով աթոռի մէջքէն) Իսկ դուն,
իսկ դուն:

Միրան. (Բռունցքները սեղմած քայլ մը դէպի ան) Ի՛նչ կ'ու-

զես, թ'նչ կ'ուզես դուն ինծմէ. հաճոյք կ'ըզգաս ինծի. չարչըր-
կելէն: Հերթք չէ որքան ես ինքս իմ մէջս կը կռուիմ, ես ին-
քըս ինծի հետ:

Տիրուհի. (Ջայրոյթի շարժումով մը) Զգիտեմ. գիտեմ միայն
որ քու ըրածդ ապուշութիւն է ու յանցանք:

Սիրան. Ի՞նչ:

Տիրուհի. Դուն չորցնել, դուն զոհել կ'ուզես ինչ որ քու
մէջդ կէնն է. ինչ որ դուն ես, քու խորհուրդդ, քու էութիւնդ:
Զգուշ. վերջը ամբողջ կեանքիդ մէջ յանցանքդ քաւել չես կըր-
նար: Թոած բաղդը ալ ետ չի դառնար: Զգուշ, կ'ըսեմ քեզի:
Նայէ, անկեանք տարիներու ամբողջ շարք մը քաշ կու տաս
քու ետեւէդ, չլուսցող գիշերներ կը մաշես անկողնիդ մէջ. շուտ
ու մուռ գալով ու քեզի հարց տալով. «չէ՞ որ ես ալ կարող էի
ապրել» (Քիչ լուռ) Կարող էի: (Մըսկոտ կծկումով մը) Ա՛, այդ
«էին», որ մարդուս երակները կը սառցնէ. էի. (զլիսմակ ու
մտածկոտ) կարող էի...

Սիրան. (Մօտ գալով կարեկցոտ) Տիրուհի, Տիրուհի...

Տիրուհի. (Սթափելով՝ յանկարծ) Հա. իսկ դուն, իսկ դուն
դեռ կարող ես: Դիտե՛ս, ատ թ'նչ բաղդ է: Հաւատն ինծի, ո՛չ
հայր, ո՛չ քոյր, ո՛չ աշխատանք, ո՛չ անձնուիրութիւն, ո՛չ այդ
քու բարութիւնդ, ո՛չ ապուշութիւնդ, ոչինչ, ոչինչ չի օգնիր, ո-
չինչ չի կրնար լեցըներ կնոջ էութեան մէջ այն սոսկալի պա-
րապը, այն... ահ (ձեռքով կը ծածկէ դէմքը. ու յանկարծ բանալով)
Սիրան, կեանքդ կը դառնա ըօս, կիսատ, ծհուռ: Մի՛ ըներ, մեղք
ես, հոգիս, մի՛ ըներ: Մտիկ ըրէ խօսքիս. վաղը երբ Օհաննէսը
գայ՝ քու խօսքդ ուզելու. ելի՛ր, վառէ տանդ բոլոր ճրագները,
հագի՛ր ամենէն նուրբ ու ամենէն աղնիւ հագուստներդ, գնա
իւր դէմը ու ըսէ՛ «հա՛ն ես»: Վերջը... վերջը (ոգիւորութիւնը թու-
լանալով) ճրագները կը մարէք միասին: Երբ կեանքի ջահը կը
վառի ճրագներու պէտք չի կայ: (Քիչ լուռ, կարծես կը մըսի) Դէ՛,
ես գնամ վեր... տետրակներս սրբագրելու:

(Բոլորովին շալին մէջ կծկուած կ'ենէ դուրս)

*
* *

Սիրան. (Նախ կեցած է անշարժ, վերջը դանգաղ կը քաշէ օր-
րան-աթոռը բաց լուսամուտին դէմ. կը նստի ծայրին, ձեռքերը ծալած,
հայեացքը դուրս ու թաղուած խոր իր մտածմունքին մէջ):

Հայրը. (Կը մտնէ. վրան գիշերուան երկար վերարկու, զլխին
ճերմակ գտակ, հայելու առաջ ինչ որ կը փնտռէ, աչքի տակովը նայելով

աղջկան) Նորէն նստեր ես մեն-մենակ. առ ի՞նչ յիմար սովորութիւն ես ըրեր. ի՞նչ կը նայիս հոն:

Սիրան. Ոչի՛նչ, հայրիկ. սարերը:

Հայրը. Սարերը. կէս գիշերին սարերը: Մէյ մը ասոր քիթին-բերնին նայեցէք. ի՞նչ կայ, ի՞նչ ունիս:

Սիրան. Չգիտեմ, հայրիկ: (Խնդրելով) Միբոսնեղ է, նեղ:

Հայրը. Դէ, իհարկէ, ամբողջ օրը որ տան մէջը փակուիս: Քեզի որ կ'ըսեմ, գնա քիչ մը դժուար, պըտըտէ, բացուէ...

Սիրան. Ա՛յո, ա՛յո, դժուար, բացը, բացը: (Կը փռուի առնովն ու կը սկսի օրուելու, կարծես երազի մէջ, ինքն իրեն հետ խօսելով, ծանր, ընդհատ ու ցրիւ) Դժուար, հեռուն, հեռուն, մարդ ի՞նչ վազոնէն ու սարահարթի կուրծքն իվեր... մեծ, վսեմ ընու-թեան գիւղը, թարմ ու կենսալից. ու ելնես, ելնես, մինչև... և ըլլա գիշեր, թող ըլլա գիշեր, ո՛չ լոյս, ո՛չ ճրագ: Չէ, հայրիկ, ճրագներու պէտք չի կայ երբ կեանքի ջահը կը վառի:

Հայրը. (Երկիւղով եւ հոգածու կը մօտենայ) Աղջիկ, դուն ջերմ ունիս: Տեսնեմ ձեռքդ:

Սիրան. Ոչի՛նչ, ոչի՛նչ: (Կ'ուզէ յուզումն ու լացը զսպէ, չի կրնար. գէմքը կը ծածկէ ու կը հեծկտայ:)

Հայրը. Ի՞նչ է եղեր քեզի, աղջիկ. ի՞նչ ունիս: Ա՛ս էր պակաս: Հանգստացիր, հանգստացիր: (Կը շոյէ զլուխը):

ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՐԱՐ

Ա. Տ Ե Ս Ա Ր Ա Ն

Յակոբ փռուած է օրրան աթոռին ու կ'օրուի: Մահակ կեցած է պատուհանին տակ: Սեղանի վրան մեծ ափսէի մը մէջ դիզուած են լուացուած պնակներ ու բաժակներ. Սիրան կը սրբէ, կը չորցնէ ու կը դնէ հետդհեռէ պահարանը: Հայրը կեցած է աղջկայ մօտ, ինքը բաճկոնով է, շապիկին թեկը վեր ժողուած ու ամեն մէկ ձեռքը քանի մը հաս գինիի պարապ շիշեր բռնած:

Հայրը. Դուն ինծի լսէ: Այսօր բոլոր պատրաստութիւններդ կը տեսնես, վաղը առտու կանուխ կ'եղնենք կ'երթանք. գիւղի անուշ օդ է, կը թարմանաս քիչ մը, քոյրս ալ կ'ուրախանայ, փեսաս ալ. այսպէս 10—15 օր մը կը մնանք ու կը դառնանք: Ինծի հաժար ալ օգտակար է:

Սիրան. (Անփոյթ) Է՛, հայրիկ, բան չունիս:

Հայրը. (Տարցած) Ի՞նչպէս թէ. վաղը միւս օրը որ դուն

ալ երես ու հիւրնդնամս. սա ինչի՞նք ես նման. յայտնի է որ ամբողջ գիշերը բուն չես առեր: Ես Արամին հարցուցի. կ'ըսէ ջղային է, զրկեցէ՛ք գիւղը հանգստանայ ու օդ փոխէ:

Սիրան. (Անտարբեր ուսերը կը թօռուէ):

Հայրը. Դուն ալ որ հիւրնդնամս՝ ալ ինչի՞նք կը նմանինք. չէ՞ որ ամեն բան քեզի կը նայի. կը դառնանք ծովը թափելու բան:

Յակոբ. Իսկ հոս, տունը-տեղը ամբողջ երկու շաբաթ: (Ետորով) Ատոր մասին ալ մտածեր ես:

Հայրը. Հոս. հապա դուն ինչ ես. ահագին մարդ. սորվէ վերջապէս. վարձուորնեւուն հետ ինքդ կը կարգադրես, եթէ պէտք եղաւ. ահա պէտքերը կը հոգաս. Նուաբդն ալ կ'օգնէ քեզի. Մարիամն ալ կ'երակուրին կը նայի: (Սիրանին) Դուն այսօր քու հագուստ-մագուստդ պատրաստէ. մնացածը ես գիտեմ: (Իր շիշերուն հետ կ'ենէ դուրս):

*
**

Յակոբ. (Ոտրի ելնելով, ձեռքերը դրասնը կը մօտենայ քրոջը ու դէմը կը կանգնի) Այսպէս ուրեմն. վաղը կ'երթաք գիւղ. հիւանալի, հիւանալի... (Ֆիլ մը լուռ) Բայց ինձի նայէ, Սիրան, ատ քու ըրածդ աղուոր բան չէ:

Սիրան. (Աշխատանքը ընդհատելով) Ի՞նչ:

Յակոբ. Աղէկ, աղէկ. մենք իրար կը հասկընանք, չէ: Պիտի գնաս, գնա, միայն, խնդրեմ, ինձի տխմարի տեղ մի դներ:

Սիրան. Ի՞նչ կը խօսիս, Յակոբ:

Յակոբ. Ես արդէն բաւական ժամանակ է՝ նկատեր եմ որ քու մտքինդ ատիկա է: Միւսներու տուած գլխու ցան ալ քեզմէ է. անոնք դրողն ալ դուն ես: Իզո՛ւր. իզո՛ւր. այդպէս դարձանք մի կեղծեր: Ես քեզի ալ, անոնք ալ, մի, այսպէս կարծես ասիւս մէջը: Ես ձեր բոլորի մտքերն ալ պարզ կը կարդամ: (Հատիկ-հատիկ) Դուն քու մէջը որոշեր ես գործերդ կարգադրես, ձերուկն ու հիւանդը նետես իմ ու Նուարդի վիզը ե ինքդ...

Սիրան. Ամօթ է, ամօթ, տղա:

Յակոբ. Եւ ինքդ հանդիստ գնաս քու քէֆիդ. կ'ընամս ուրանար:

Սիրան. (Վրդովուած քողոքելով) Որ ես... որ ես... (Պահ մը կ'ընդհատէ, շիշտ կը նայի անոր ու յանկարծ փոխուած բոլորովին ու սրբիչը անդին նետելով) Աղէկ, հիմա ըսածդ ինչ է: Այո, ես վրձ-

ուեր եմ թողնեմ ու զնամ քիչ մըն ալ իմ քէֆս նայելու, իմ հանգիստս, իմ ազատութիւնս վայելելու: Ի՞նչ, իրաւունք չունիմ. ատ թնչպէս է, որ միայն ես իրաւունք չունիմ. միայն ես. ինչո՞ւ:

Եակոբ. (Արհամարհանքով) Ա՛հ, իրաւունք, իրաւունք. փախչիս պիտի փախիր. ալ ատ խոշոր-խոշոր բառերը ինչացու են: Գնա, գնա քու քէֆիդ, քու զուարճութեանդ: Միայն ես քեզի կ'ըսեմ, որ այդ քու ըրածդ կոպիտ եսականութիւն է: Դուն կը կաշկանդես ինծի, առջեւ քար կը նետես, դուն խանգարել կ'ուզես ինծի ու իմ ծրագիրներս: (Յուսահատ, դրամիկ, Ա՛խ, վա՛ր կը քաշէք դուք ինծի, կը խլէք ազատութիւնս. վա՛ր, վա՛ր, դէպի ձեր տուն ու խանութի մանրիկ-մունրիկ գործերը, դէպի կեանքի այդ չնչին սև աշխատանքը: Է՛: (Չեղբը ծափ կու տայ ու դուրս):

*
* *

Սիրան. (Կանգնած է քարացած):

Մահակ. (Կը մօտենայ անոր ու վրդովուած) Սիրտդ մի կտորեր, Սիրան. ուշ մի դներ. դա յիմար է բոլորովին. յիմար ու...

Սիրան. Ո՛չ, Յիմարը ես եմ, ես: Ան թնչ յանցանք ունի անիկա հիմա ալ կը պահանջէ միայն ան, ինչ մինչև հիմա տեսեր է ու սորվել: (Վշտօտ) Վա՛ր կը քաշեմ. մանր, սև աշխատանքի. ես անոր համար վարի մարդ եմ, վարը, վարը:

Մահակ. Է՛, թո՛ղ, բան չունիս:

Սիրան. Բայց ծանր է, ծանր: (Մտածելով) Է՛յ, այս քանի տարի է մայրիկիս մեռնելը: Ես եմ ատիկա գրկիս մէջ մեծցուցեր. զրկեր եմ ինծի ամեն բանէ. և ի՞նչ յոյսեր, ի՞նչ երազներ. մէկ հատիկ եղբայրս էր: Է՛, որ Աստուած չի տայ՝ չի տար: Երևի իմ ճակտիս ալ ասիկա է գրուած, որ զրկուած մնամ ամեն միեթարանքէ, ամեն բաղդէ:

Մահակ. Ո՛չ, Սիրան, մեղք է. մի խօսիր այդպէս: Տես, ես ալ բաղդի մէկ շատ սիրեկանը չեմ ու շատ շատ եմ մտածեր այդ բոլորի վրայ: Ո՛չ. կեանքը այդպէս ամբողջովին չի զրկեր ոչ-ոքին. չէ. ամեն մարդուն բաղդի կտոր մը կայ. կայ, Սիրան: (Յափշտակութեամբ աղջկայ դէմքէն կախուած ու երկնաւոր ոգեւորութեամբ) Առանց այդ բաղդի կտորին խիստ ծանր, խիստ անիրաւ կը դառնար կեանքը: Ամեն մարդում բաղդի կտոր մը կայ:

Սիրան. (Երկչոտ) Բաղդի կտոր... այո՞... այո՞: (Յանկարծ) Եւ եթէ յիմար չես պինդ կը բռնես. ամուր կը փաթթուիս

բաղդի այդ կտորին, ու բաց չես թողներ, ոչ մէկ պատճառով:
Կը մտածես միայն քեզի, քու կեանքդ ու քու սիրտդ:

Սահակ. (Միշտ ողևորուած) Այո, Սիրան. քու կեանքդ,
քու սիրտդ:

Սիրան. Այ, այն ժամանակ չես ըլլար վարի մարդ. ու
ոչ-որ ալ չես մտածեր, ոչ ուրիշը, ոչ դիմացինդ:

Սահակ. Այո, ոչ-որ, ոչ ուրիշը, ոչ դիմացինդ:

Սիրան. (Կ'ուղղուի ձիւ, ու ապշած կը նայի պահ մը յամառ)
Դժւն ես ատիկա ինծի ըսողը, դժւն: Սա երազ է, յիմար ե-
րազ: (Ջղային չոր ծիծաղով մը կը յննուի սեղանին ու ծակատը բռնելով)
Ա, գլուխս, գլուխս:

Սահակ. Այո, հս եմ. իրաւ է, միշտ հիմա ես քեզի պաշ-
տեր եմ քու այդ անձնագորհ, անձնուէր բնաւորութեանդ հա-
մար. բայց վերջապէս ամեն բան սահման մը ունի: Այ, այդ
ուրիշները, այդ քու դիմացիներդ ինչպէս կը փոխարինեն քեզի:
Ես չեմ կրնար այլեւ տեսներ, թէ դուն ինչպէս կը տանջուիս
այս տան մէջ. ալ հերիք է: Տուր, Սիրան, ձեռքդ ինծի ու ելիւ
երթանք. կապրինք կերպ մը. գիտես, ապրուստս մեծ բան մը
չէ. Թ'նչ փոյթ, կապրինք ինչպէս կը ցանք: Դուն աշխատանքի
աղջիկ ես. ես ալ կ'աշխատեմ աւելի, դուն կ'ոգեւորես ինծի:

Սիրան. (Քոյրորդին դժգոյն ու կարծես ուժասպառ կամաց մը
կը սահի ցած ու կը նստի աթոռին):

Սահակ. (Վախցած ու շուար առաջ դալով) Սիրան, Սիրան,
Թ'նչ եղաւ քեզի. թող, մեղան, Սիրան. թողնենք. ալ չեմ խօսիր,
ալ ոչ մէկ բառ. երբէք, երբէք. Թ'նչ ունիս. Թ'նչ կ'ուզես: Զուր
տոմս, Սիրան, ջուր կ'ուզէս: (Կէս մը առջեւ չորքելով՝ աղօթելու պէս)
Սիրան...

Սիրան. (Յոգնած) Ելիւ, ելիւ. շատ անխելք բան է
կեանք ըսուածը. անիկա կը խաղայ միայն մեզի հետ. կը խա-
ղայ ու կը խնդայ վրանիս:

Սահակ. Ներէ ինծի, Սիրան, եթէ քեզի վշտացուցի:

Սիրան. Խեղճ տղայ. Թ'նչ ներեմ քեզի, Թ'նչ ներում կը
խնդրես: Տուր ձեռքդ ինծի: Շատ բարի տղայ ես դուն, շատ
մաքուր տղայ, շատ... (Յանկարծ տղու ձեռքը բաց կը թողնէ ու վախ-
ցած կը ցատկէ ոտքի) Դժւն էր. դուռը զարկի՞ն:

Սահակ. (Ոտքի ելնելով ինքն ալ) Կարծեմ. ինչու վախցար.
երեւի որեւէ հիւր մը: Ժամանակ է, ես ալ երթամ:

Սիրան. (Յանկարծ) Ո՛չ, ոչ. մնացիւ. հաս, քնվա, մի՛ գը-
նար:

Սահակ. Բայց... բայց գիտես որ ուշացեր եմ արդէն. և
հանդիպելու եմ տպարան. անհրաժեշտ է:

Սիրան. Ո՛հ, ո՛հ, միևնույն է. մի գնար:
Սահակ. (Վարան) Աղէկ, քիչ մըն ալ ֆնամ. իսկ դուն
գնա լուացուէ. դէմքդ փոխուի գոնէ:
(Սիրան դուրս. Սահակ սպասողական):

Բ. Տ Ե Ս Ա Ր Ա Ն

Կը մտնեն հայրն ու Օհաննէս: Սահակ իսկոյն կը փոխուի, սառն դէմք կը
ստանայ ու կը քաշուի քալլ մը ետ:

Հայրը. (Գիտ սեմէն) Այո, այո, հրամեցէք: Վայ, Սիրանը
հոս չէ: Կը ներէք, իհարկէ, հագուստս այսպէս քիչ մը շատ
տգեղ...

Օհան. Տգեղ. միդ, տշխատանքի՞ հագուստը. ընդհակառա-
կը. այնպէս կը վայլէ ձեր ձերմակ մօրուքին:

Հայրը. Նոր տակառ մը գինի եմ նուէր՝ ստացեր ու շիշե-
րը քաշելու վրայ եմ. բայց պատուական գինի, գիտէք, ի՞նչ
գինէն. բաժակ մը բերեմ, տեսէք:

Օհան. Շնորհակալ եմ. ճաշէն առաջ սովորութիւն չունիմ,
և ընդհանրապէս խմիչքի հետ շատ բարեկամ չեմ:

Հայրը. (Արհամարհանքով) Հա՛. Դուք գիտէք. խելքս չի հաս-
նիր: (Դէպի դուռը) Սիրան, Սիրան: Այս վայրկեանիս, պարոն
Օհաննէս, մէկ տեսնեմ ո՛ր եմ կորեր բոլորն ալ: (Դուրս)

*
* *

Օհան. (Քիչ ետ կը դառնայ դէպի առաջ դալով ու նոր կը տեսնէ
Սահակին) Վայ, պարոն, դուք այստեղ էիք. չնկատեցի: Ներեցէք,
խնդրեմ:

Սահ. (Սառն) Ոչինչ, ոչինչ:

Օհան. (Ջերմ) Բարե՛ ձեզի: Ի՞նչպէս էք:

Սահ. Շնորհակալ եմ:

Օհան. (Իր վրան ու իր հագուստը նայելով) Ինչո՞ւ այդպէս
զարմանքով կը նայիք ինձի, այդպէս քննական:

Սահ. (Շփոթած) Քննական, Բո, ամենակին:

Օհան. (Ժպտելով) Ուրեմն անգիտակից է: Ժուրնալիստի
վարժութիւն, երևի: Ի դէպ. անցեալները ձեր մի յօդուածը
կարդացի: Վերնագի՞րը... չգիտեմ. այն, երիտասարդներու գա-
ւառը չմնալու մասին. կը յիշէք:

Սահ. Այո, կարծեմ:

Օհան. (Միշտ ժպտուն) Ի՞նչպէս կարելի է այդ տեսակ

բաներ գրելի վերջապէս ժամանակ է՝ քիչ մըն ալ երևոյթի պատճառները ուսումնասիրելու, հասկընալու. քիչ մը այնպէս գիտակցօրէն խնդրին մօտենալու. թէ չէ, այդպէս, օդին մէջ բացականչութիւններով. ու ձեր յաւիտենական պէտք է այսպէս»-ն ու «պէտք է այնպէս»-ը. թէ՛նչպէս թէ՛ պէտք է»:

Մար. (Թշնամաբար) Ուրեմն ձեր կարծիքով պէտք չէ:

Օհան. Յամենայն դէպս ճարտասանութեամբ ու հինցած ֆռաղներով բան չենք շահի. ամենէն առաջ (Բառը հեղնոտ շնչտելով) պէտք է հասկընալ. (Սիկար հրամցնելով) Խնդրեմ, չէ՞ք կամենար:

Մար. Ո՛չ, շնորհակալ եմ:

Օհան. Չէք ծխեր:

Մար. Ո՛չ, կը ծխեմ. բայց... ո՛չ այստեղ:

Օհան. Եւ ինչո՞ւ:

Մար. (Բան հասկըցընելու շնչտով) Օրիորդը չի սիրեր ծխախոտի մուխը:

Օհան. (Ծիծաղելով) Ախ, օրիորդին համար է՛, ոչինչ. (առաջարկելով) հաստ մը, այնպէս կոնդրապանդով. մի՛ վախճար:

Մար. Ո՛չ, շնորհակալ եմ:

Օհան. Իզո՞ւր: Եւ վերջապէս պէտք է վարժեցնել օրիորդն ալ, ենթադրենք յանկարծ ամուսինը ծխող մը եղաւ. այն ատեն:

Մար. Այն ատեն, երբի, ամուսինն ալ կ'աշխատի կնոջ ներկայութեանը չի ծխելու, կամ գուցէ ետ սորվելու:

Օհան. Ա՛, դա արդէն ո՛չ: (Ծիծաղելով) Ես աւելի կը նախադասեմ կնոջմէն բաժնուիմ, քան ծխախոտէս: (Կը վառէ):

Մար. (Ղուրջ) Կան մարդիկ որ այդ աչքով չեն նայիր կնոջ վրայ:

Օհան. Է՛, բարեկամ, թողէք: Հաւատացէք ինծի, եթէ ձեր կիներ ձեզի սիրեց, ձեր ծուխն ալ կը սիրէ, ձեր մուխն ալ:

Մար. Ուրիշ խօսքով՝ որովհետեւ ինծի սիրեց, պէտք է դառնայ հլու հպատակ:

Օհան. Պէտք է, թէ ո՛չ, ճշմարիտ, չգիտեմ. ես «պէտքէ»-ներու բարեկամ չեմ, ինչպէս ըսի. բայց այդ այդպէս է:

Մար. (Լեզնոտ) Կը կարծէ՞ք:

Օհան. Բայց դուք իզուր կը վրդովիք. կնոջ գուցէ ամենէն աւելի սիրած քանը հպատակին է:

Մար. (Մաղձոտ) Ո՛չ ամեն կնոջ: Ո՞վ գիտէ՝ դուք թէ՛նչ կը հասկնաք կին ըսելով:

Օհան. Ի՞նչպէս թէ: (Խնդալով) Կը հասկնամ, ինչ որ դուք կ'ընէք... կ'ընէք... (Կը մտնէ Սիրան):

*
* *

Օհան. Ա՛յ, կի՛ն, օրինակի համար: (կատակով) Ձկարծեմ,
որ հակառակ կարծիքի ըլլաք:

Սահ. Է՛, դատարկ խօսակցութիւն է. թողնենք:

Օհան. Ինչո՞ւ. ընդհակառակը, մանաւանդ հիմա կնոջ մը
ներկայութեան:

Սիրան. Խօսքը ինչի՞ մասին է:

Սահ. (Տարցած) Գիտե՛մ, գիտե՛մ, որ շատ կան այդ տե-
սակի կանայք, որոնց ամենէն աւելի սիրած բանը հպատակիլն է,
ինչպէս որ կ'ըսէք, որոնք ոչ կամք ունին, ոչ գիտակցութիւն,
որոնք խաղալիք են միայն էրիկ մարդու ձեռքը: (կծու) Բայց...
Բայց կը սխալիք ամեն կի՛ն այդ ձեռ կարծածը չէ, ամեն
կի՛ն չէք կրնար ձեռ քէֆի ուզածին պէս դարձնէք:

Օհան. (Խիստ հանդարտ) Լա՛ւ, դիցուք թէ. ինչո՞ւ այդպէս
կը տաքնաք:

Սահ. (Իրեն սանձելով) Ես... ես տաքցած չեմ: Դա իմ
սովորութիւնն է, երբ վէճի բռնուիմ: Մանաւանդ... մանաւանդ
երբ խնդիրը իմ սրտիս մօտիկ... իմ սրտիս մօտիկ սկզբունք
ների մասին է: Ո՛չ, կի՛նը էրիկ-մարդու հլու-հպատակը չէ:
Կի՛նը, իսկական կի՛նը, կի՛նը, այնպէս ինչպէս ես կ'ըմբռնեմ,
էրիկ-մարդու ուժն է, անոր ներշնչումը, դեցուհին, առաջ-
նորդը: Ես այդպէս կ'ըմբռնեմ:

Օհան. Ձգիտե՛մ այն ատեն էրիկ-մարդը ի՞նչ է ձեռ կար-
ծիքով (անփոյթ):

Սահ. Ի՞նչ:

Օհան. (Դէպի կից սենեակի դուռը) Ա՛յ, և մեր փոքրիկ
նկարչուհին:

*
* *

Նուարդ. (Ուրախ-ուրախ կը նետուի դէպի տղան. գլխարկով.
ձեռքին զրքերու կապոց) Բարե՛կ, բարե՛կ: Ես արդէն մտածեցի, որ
եկած պէտք է ըլլաք: Ճաշին կը մնաք մեղի, իհարկէ: Վա՛յ, այն-
պէս անօթի եմ, այնպէս անօթի եմ:

Սահ. (Սիրանին) Իսկ ես երթամ, Սիրան. շատ ուշացայ:

Սիրան. Նորէ՛ն. չէ որ ըսի... (Կը կտրէ):

Սահ. Իսկոյն կը վերադառնամ, Սիրան, իսկոյն: Պէտքի
գործ է, ան ալ ուրիշի գործը:

Սիրան. (Տեսակ մը չարացած) Գնա՛:

Սահ. Ձեմ ուշանար. գնամ, կարգադրեմ ու անմիջապէս
կու գամ:

Սիրան. (Անտարբեր) Ինչպէս որ կ'ուզես:

Սահ. Ուրեմն առայժմ ց'ը: (Օհանէսին թեթեւ դուլս տալով)

Պարոն:

Օհան. Երթաք բարով, պարոն Պօղոսեան:

(Սահակ դուրս)

*
* *

Օհան. Օրիորդ, չըլլամ թէ վշտացաւ:

Սիրան. (Դժկամ) Ա՛խ, ո՛չ. ան արդէն առաջուց կ'ըսէր
որ պիտի գնայ:

Օհան. Խեղճ տղայ է: Ձգիտեմ, մարդու մէջ քիչ մըն ալ
«ես» ըլլալու է. այնպէս քիչ մը հպարտութիւն, ինքնավստահու-
թիւն. վերջապէս բնական պահանջ մը ինքը վարող ըլլալու,
ինքը վերը, ինքը տէրը:

Յուարդ. (Ցափշտակուած) Այո, այո, անպատճառ:

Սիրան. (Տեսակ մը ամաչած դուլիւ քաշ) Բնաւորութիւննե-
րը տարբեր են, պարոն Օհանէս. ամեն մէկը իր տարբեր ա-
ռաւելութիւններով:

Յուարդ. Գիտէք. Սահակը հիանալի տղայ է, շատ լաւ
տղայ է: Միայն... միայն, քիչ մը այնպէս... Ինչպէս ըսեմ.
կարծես հրեշտակ ըլլայ:

Օհան. (Խնդալով) Ի՞նչ: Ա՛խ, դուք սատանայ: Իսկ նկար-
չութիւննիս ի՞նչ հալի է:

Յուարդ. (Աշխուժ) Միշտ լաւ:

Օհան. Եւ իհարկէ միշտ նոյն ծրագիրները:

Յուարդ. Անշուշտ. ինչի՞ք է նման իմ կեանքս առանց այդ
ծրագիրների, առանց գեղարուեստի: Ես ինչո՞ւ համար եմ ապ-
րելու, եթէ մէջս եղած այդ շնորհքէն բան մը ծնելու չէ:

Օհան. (Ուրախ) Այո:

Յուարդ. (Ոգեւորուելով) Սպասեցէք, սպասեցէք. մյ, այս
տարի դպրոցն աւարտեմ, այդ թուաբանութիւններէն-մըւաբա-
նութիւններէն մէյ-մը գլուխս ազատեմ ու ամբողջովին նու-
իրուիմ իմ սիրած դործիս: Կը տեսնէք քանի մը տարիէն, կը
տեսնէք. արդէն քոյրս ալ խոստացեր է՝ ամեն կերպ օգնէ ինծի:

Օհան. (Սիրանին) Այո:

Սիրան. (Կոտորուած) Այո: (Հեզոտ) Ես ալ ժամանակ մը
շատ սէր ունէի նկարելու, ես ալ երբեմն երազեր եմ, բայց իմ
ճամբաս ուրիշ կերպ էր ձգուած: Պէտք է տան մասին հոգայի-

դեռ շատ թարմ տարիքէս, պէտք է... (Դառն ծիծաղելով) Պէտք է վազը մնայի, վաճը, մանր, սև աշխատանքի...

Յուլարդ. (Յանդիմանելով) Սիրան, Սիրան:

Սիրան. (Կտրուկ, վճռական) Բայց ինչ որ ես ինձի համար չեմ կրնար, ուրիշի համար կարող եմ: Ատ ալ դեր մըն է վերջապէս: Ընելու եմ ձեռքէս եկածը, որ սա գոնէ ազատ բլայ ինքը զինքը իր հակումներուն նուիրուելու, թող սա ապրի գոնէ իր ուզածին պէս ու իրեն համար:

Օհան. Ա՛ն ալ, բայց դուք ալ: Իզուր այդպէս դառնացած կը խօսիք:

Յուլարդ. (Ուրախացած, տղուն) Ձէ, պարոն Օհաննէս, դուք ըսէք, խնդրեմ: Երբեմն ահա ասանկ, այնպէս սիրտս կը կոտորէ որ...

Օհան. Հապա, Նուարդ, դուն մեզի վայրկեան մը առանձին թող:

Սիրան. (Վախցած) Ո՛չ, ո՛չ, ինչո՞ւ: Կեցի՛ր, կեցի՛ր:

Յուլարդ. (Զարմանքով կը նայի մէյ մը քողը, մէյ մը տղու երեսին. ու քիչ վշտացած) Խնդրեմ, խնդրեմ, եթէ ես ձեզի կը խանգարեմ: (Դուրս):

*
**

Սիրան. (Անհանգիստ) Նուարդ, Նուարդ:

Օհան. Թողէ՛ք, թողէ՛ք երթայ: Ես վերջը սիրտը կ'առնեմ:

Սիրան. (Շփոթուած կ'երթայ կարի սեղանին մօտ, ջրուտ խառնակ շարժումով մը սպիտակեղէնները կը վերցնէ, կը դնէ, կարծես զբաղուած է:)

Օհան. (Կը մօտենայ անոր ու սեղանէն մկրատը վերցնելով՝ ժպտուն) Կարծեմ վերջապէս պէտք է այս հանգոյցը կտրենք:

Սիրան. (Անոր նայելէ խուսափելով) Ի՞նչ հանգոյց:

Օհան. (Միշտ ժպտուն) Հա, որ տեղէն սկսինք... (Յանկարծ վճռաբար մկրատը կը դնէ սեղանին) Գիտէ՛ք, որ ես կողմնակի ճամբաները չեմ սիրեր: Եւ վերջապէս ինքներդ ալ շատ լաւ գիտէք արդէն...

Սիրան. (Յանկարծ ցնցուելով, տեսակ մը հրամայական) Թողէ՛ք, թողէ՛ք, խնդրեմ:

Օհան. Ինչո՞ւ: Ո՛չ, ես մինչև հիմա ուղղակի խօսելու քաջուեցայ, զսպեցի ինձի, կարծես վախ ունէի որ կ'ըշտապեմ, գոցէ և աւելորդ հպարտութիւն. բայց... բայց վերջապէս ալ չեմ կրնար:

Սիրան. (Թուլացած) Կ'աղաչեմ ձեզի, պարոն Օհաննէս, կը խնդրեմ ձեզի, Թողէք, լռեցէք:

Օհան. (Ջարմանքով) Ինչո՞ւ սակայն: Եւ վերջապէս արդէն ուշ է ետ երթալու համար: Եթէ սխալած եմ, եթէ դժբաղդակներս խաբեր են ինծի, եթէ դուք նոյնը չէք ըզգար դէպի ինծի, նա, աւելի վատ. բայց լռել, ո՛չ, ալ չեմ կրնար:

Սիրան, (Կամաց կը սանդի ու կը նստի. զլուրը հակ):

Օհան. (Ձերմ) Տեսէք, ես պարզ տղայ մըն եմ, ես ձեզի ամեն բան իր անուշուրովը պիտի ըսեմ: Ես չգիտեմ սա ինչ բան է, որ ինծի այսպէս դէպի ձեզի կը քաշէ. ես չգիտեմ անգամ, թէ իսկապէս ձեր մէջ ի՞նչն է, որ այսպէս սրտիս զարկաւ. միայն բնազդներս կ'ըսեն ինծի՝ «գնա», կը դրդեն ինծի՝ «գնա», ան է: Իսկ ես սաստիկ կը հաւատամ իմ բնազդներուս, իմ միակ իսկական ղեկավարս անոնք են եղած կեանքիս մէջ, և երբէք ալ չեն խաբած: Ահա ես ձեր առջեւ եմ. հիմա ամեն բան գիտէք: (Ծիծաղելով) Հիմա ալ խորհուրդ կու տամք երէկուան պէս, որ երթամ Յովսէփեանի աղջկայ հետ:

Սիրան. Դուք ի՞նչպէս կը տանջէք ինծի: Միթէ չէք ըզգար, որ ձեր վարժունքը վատ է, վատ է...

Օհան. (Սառած) Վատ: Ներեցէք, ո՛չ: Եւ վերջապէս ձեր մէկ խօսքովը կրնաք վերջ դնել:

Սիրան. Վերջ... Բայց չէք տեսներ միթէ, ի՞նչպէս խառնակ է գլուխս, ինչպէս ես ինքս իմ տէրս չեմ, ինչպէս... Վատ էք, վատ, վատ: Ի՞նչ ըսեմ ես ձեզի, ի՞նչ կ'ուզէք որ ըսեմ ձեզի. ես խօսելու անգամ կը վախնամ. այլեւ ամեն բան կարծես շուրջս հակառակ է դարձեր. ան մտածումները, այն պարտաւորութիւնները, որոնք ես երկար-երկար շատ բնական եմ համարեր ու ազնիւ, այսօր ինծի ծնւ կը թուին, յիմար, սը-խալ: Կը հասկնամք, ես հիմա այլեւ չգիտեմ ի՞նչը բռնեմ, ի՞նչը թողնեմ:

Օհան. (Կտորուած) Այսինքն ի՞նչպէս, պարզ չեմ ըմբռներ:

Սիրան. Թողէք ինծի այսօր, պարոն Օհաննէս, կ'աղաչեմ ձեզի: Կը տեսնէք, ես նորմալ դրութեան մէջ չեմ. յանկարծ... յանկարծ... և վերջը ամբողջ կեանքս կը զղջամ. ես այսօր կը վախնամ ինքս ինծմէ, ես այսօր կրնամ ըներ ամեն յիմարութիւն. դուք իմ գլուխս պառոյտ կու տաք, դուք կը քաշէք ինծի, դուք կը դրդէք ինծի. ատիկա աղէկ չէ, աղէկ չէ:

Օհան. (Վիրավորուած) Ներեցէք, օրինորդ, կը տեսնեմ, որ սխալ գործեցի: Ես կը հեռանամ: (Կ'ուզէ դուրս):

Սիրան. (Ցանկարծ առաջ նետուելով՝ թափով) Պարոն Օհաննէս, պարոն...

Օհան. (Կէս ծամբին կանգ առնելով) Օրիորդ:

Սիրան. (Կը մօտենայ անոր կը կանգնի գէժը ու քնքշանքով) Վերաւորուեցա՞ք:

Օհան. Ո՛չ, օրիորդ, իրաւունք չունիմ:

Սիրան. (Պաշտամբ-փաղաքշանք) Մի վերաւորուի՞ք, կը խընդրեմ ձեզի: Հասկցէ՞ք ինծի: Հասկցէ՞ք հոգեկան վիճակս: Կը խօսի՞նք մէկ ուրիշ անգամ, երբ գլուխս աւելի պարզ ըլլայ: (Ձեռքը մեկնելով) Մի բարկանաք:

Օհան. (Կը բռնէ ձեռքը. ու կը նային իրար ջերմ ու երկար. լուռ. վերջը կամայ) Ուրեմն... Երբ դամ:

Սիրան. (Տղու դէմքէն կախուած, տարուած) Ե՛րբ որ կը կամենաք:

Օհան. Վաղը, միշտ օր, կիրակի՞:

Սիրան. Ե՛րբ որ կը կամենաք: Ուրեմն ալ չէ՞ք բարկացած:

Օհան. (Բարձրօրով) Բարկանամ, հիմա: (Երկու ձեռքով անգամ մըն ալ պինդ թափ կու. տայ անոր ձեռքը ու բաց Թողնելով՝ ուրախ ու աշխուժ) Ո՛չ. հիմա ես ուրախ եմ միայն, ուրախ, բոլոր սըրտովս: Այսօր, թէ վաղը, երբ որ կ'ուզէք. բայց իմ պատասխանըս ես առի արդէն: (Յափշտակուած) Ահա իմ պատասխանս, դուք, ձեր դէմքը, ձեր նայուածքը. ահա իմ պատասխանս. ձեր աչքերուն մէջ: (Ձուարթ ու կատակով) Աղէկ, կը դիմանամ երկու օր ալ: (Դուրս):

Գ. Տ Ե Ս Ա Ր Ա Ն

Սիրան. (Անոր հետեւելով քիչ-քիչ ետ կ'երթայ մինչեւ ծակտի դուռը, ուր թինկ տուած կը մնայ գլուխը յենած պատին: Վերջը յանկարծ փայրի ուրախութեամբ կը նետուի առաջ, կը բռնէ ամուրի թիկունքէն ու նորէն կը թաղուի իր մտքիբուն մէջ):

Հայրը. (Կը մտնէ ձեռքը շիշ մը գինի ու բաժակ մը) Ա՛յ, մէյ մը համը տեսէ՞ք: (Ձարմանքով կը նայի շուրջը): Վայ, գնացողը ան էր: Ափսո՛ս: (Վար դնելով ձեռքինները): Տեսա՞ր, Սիրան, որ կ'ըսէի ճիշտ 65 շիշ է դուրս գալու: Բան մը որ կ'ըսեմ, ըսածս գիտեմ. 63 շիշ եղաւ. երկու շիշի չափ ալ ո՞թած ու խմած՝ ճիշտ քեզի 65: (Յաղթական) Տեսա՞ր հիմա աչքիս չափը:

Սիրան. (Յրիւ) Հը՛մ:

Հայրը. Ինչպէ՞ս թէ «հըմ»: Բայց աղէկ յոգնեցայ հա՛յ. Կատակ է, ամբողջ տակառ մը: Բայց հիմաալի գինի է, Սիրան, սքանչելի գինի: (Շիշը լոյսին բռնելով). Ա՛յ, հիմա քէ՛ֆս տեղն է:

Սիրան. (Սրտնեղ) Է՛, երնէկ քեզի, որ քանի մը շէշ գինիով այգպէս ոգեւորուիլ կրնաս:

Հայրը. Վահ. դուք որ բերնի համ չունիք. դուն թո՛ղ գիտես ինչ բան է գինին: Ո՛չ դուն, ոչ ալ անիկա, յիմարը, ձըգեց գնաց: Է՛, նո՛ր ճահիլներդ, դուք արդէն ոչ մէկ բանէ համ առնելու շնորհքը չունիք, ոչինչ վայել չէք կրնար, ոչ մի բանով հարբենալ չգիտէք: Է՛, մենք ուրիշ տեսակի մարդիկ էինք մեր ճահիլ օրերուն:

Սիրան. (Մտածկոտ) Գուցէ իրաւունք ունիս, հայր:

Հայրը. (Ծաղրով) Գուցէ: Ի՞նչպէս թէ գուցէ:

Սիրան. (Յանկարծ ողբերկով) Ճիշտ է, հայրիկ: Տո՛ւր ինձի, տո՛ւր ինձի քու գինիէդ. ես ալ կ'ուզեմ խմեմ քու գինիէդ, ես ալ կ'ուզեմ... (Քայլ մը առաջ գնալով):

Հայրը. (Զարմանքով) Ըհը՛. նո՛ր խելքի եկար: (Տեսակ մը գինիին շիշը պաշտպանելու շարժումով) Համբերէ, կամաց-կամաց: Գինին անմասն բան է, թո՛ղ կարծեցիր. միայն՝ի հարկէ այսպէս ընտիր ու անապակ գինին. գինիի ու բարեկամի միայն ընտիրը. քնացած թո՛ղ է:

Սիրան. (Յափշտակուած) Այո՛, ընտիրը, ընտիրը, միայն ընտիրը... (Անդուսպ ուրախութեամբ) Հայրիկ, գինիի ու բարեկամի միայն ընտիրը:

Հայրը. (Ապշած կը նայի անոր): Վահ. առանց խմելու գինովցար: (Կասկածոտ) Զըլլած թէ արդէն խմեր ես:

Սիրան. (Լիսաիրտ ծիծաղելով կը նետուի բաղկածոռի մէջքին, գրեթէ պառկած, տարածած թիւերով) Այո՛, հայրիկ, խմեր եմ, խմեր եմ, խմեր եմ:

Հայրը. Ե՞րբ. այդ թո՛ղպէս, որ ես չիմացայ: Գողունի՛ (Ծիծաղելով) Հմ, հմ, հմ, հարբե՛ր ես:

*
**

Տիրուհի. (Գլխարկով նախորդողն) Վահ, հայրիկ, քէֆդ տեղն է:

Հայրը. (Միշտ ծիծաղելով) Սիրանը... Սիրանը հարբեր է:

Տիրուհի. Զէ՛ հա: (Աղջկան դառնալով) Սիրան...

Սիրան. Ընտիր, ընտիր գինի:

Հայրը. (Միշտ ծիծաղով կը վերցնէ շիշը) Գողցեր է գինիէս, գողցեր է: Ա՛յ, չէի կրնար երեակայեր: (Դուրս):

Տիրուհի. (Գլխարկով, հովանոցը ձեռքին կեցած է աղջկան կողքին, աչքերը անթարթ անոր դէմքին):

Սիրան. (կամաց մը կը բարձրանայ ու կը նստի. հանգիստ) Իմ վիճակս ելաւ, Տիրուհի:

Տիրուհի. Այո. կը տեսնեմ:

Սիրան. Ուրախ չեմ:

Տիրուհի. (Մտածկոտ) Ուրեմն դէպի սիրած սարերը... (Հեղնոտ) Խեղճ Սահակ:

Սիրան. Է՛, ինչո՞ւ խեղճ. ես անոր ի՞նչ էի տալու. կ'անցնի քանի մը օր, կը վարժուի, վերջացաւ գնաց:

Տիրուհի. (Գլխով կ'ընէ) Հը՛մ: Հօրդ համար մեծ սիւրբըրիդ է ըլլալու. այնպէս սորված է քու թեկդ տակ:

Սիրան. Իմ պարտքս կատարեր եմ ես. հանգիստ է խիղճըս: Նուարդի համար ալ կ'աշխատեմ օգնեմ հեռուէն ալ. որչափ որ կըցայ. թող շարունակէ, թող առաջ գնա...

Տիրուհի. Անշուշտ, անշուշտ: Միայն հիւանդի հաշուին սաստիկ պիտի չի գայ:

Սիրան. Է՛, ի՞նչ ընեմ. քիչ մըն ալ թող միւսները մըտմըտան: (Գրգռուած) Վերջապէս... ես ալ մարդ եմ վերջապէս: Ա՛յ, որ այսպէս ետ կը նայիմ անգամ մը իմ ապրած կեանքիս. ինչի՞ է նման. անապատ. մանր-մունր հոգսեր, ցաւեր, ու զո՞րշ, զո՞րշ: Ո՛չ, ո՛չ ալ չեմ կրնար, ալ չեմ ուզեր. ես ալ ունիմ իմ պահանջներս, ես ալ կ'ուզեմ զգամ ու ապրիմ: Ես ալ կ'ուզեմ ապրիմ, Տիրուհի, կը հասկընաս, ես ալ կ'ուզեմ ապրիմ: Կ'ուզեմ ապրիմ ինծի համար, վերջապէս անգամ մըն ալ ինծի համար:

Տիրուհի. (Ընկճուած) Ապրէ, ապրէ, պէտք է ապրի:

Սիրան. Բայց դժու ինչու այդպէս. ուրախ չեմ:

Տիրուհի. Է՛, թող ինծի: (Կատակի տալով) Նախանձ:

Սիրան. Անխելք:

Տիրուհի. (Դառն) Ուրեմն այս օրուընէ մեր ճամբաները ալ կը բաժնուին իրարմէ:

Սիրան. Ինչպէ՞ս թէ. ինչո՞ւ:

Տիրուհի. Մի՞նչ հիմա կարծեր էի, մենք միշտ ենք զոյգ գնալու: Ու պինդ համոզուած էի, որ այդ բոլորը զայրոյթի, բողոքի ալիքներ են միայն որ կու գան ու կ'անցնին սրտիդ վըրայով, ինչպէս եկեր ու անցեր են իմ վրայէս: Ես քեզի ալ ինծի նման կարծեցի. ինծի նման անընդունակ ապրելու ինքդ քեզի համար, ինծի նման միայն աշխատաւոր ձեռք մը ուրիշներու կեանքը դիւրացնելու: Սխալուե՞ր եմ. քու մէջդ կրնն է նստած. ապուշը միայն ես եմ աշխարհիս երեսին:

Սիրան. (Վրայ իյնալով՝ կարեկցոտ) Տիրուհի, Տիրուհի...

Տիրուհի. (Խիստ ու իրմէն հեռու պահելով) Ա՛յ, ո՛չ. իզո՞ւր:

Դուռն կը խղճատ ինծիւ. Դա վատ է, քեզի համար շատ է վատ,
 Խղճալը շատ աւելորդ ու շատ անյարմար բեռ է իրեն համար
 ապրիլ ցանկացողին: Ով իրեն համար ապրիլ կ'ուզէ, խղճալը
 պէտք է մէկզի դնէ: Գնահըս ճամբադ ու ետ մի նայիր երբէք,
 երբէք, ոչ ինծի, ոչ միւսներուն: Այդ ճամբով դնացողը ետ
 չնայելու չէ. յիշէ Ղովտի կնոջը...

*
* *

Սահակ. (Շնչատ ու զուարթ կը նետուի ներս). Ահա և ես: Որ
 ըսի չեմ ուշնար:

Սիրան. (Յուզուած ու չոր) Այդպէս վատմհ ես, որ չեմ ու-
 շացեր:

Սահակ. Ինչպէս թէ:

Սիրան. Իսկ ինծի կը թուի, որ շատ ուշացար, շատ:

Սահակ. Է՛հ, կըքով մի խօսիր. դեռ հազիւ կէս ժամ ան-
 ցաւ: Տես, այնպէս շտապեր եմ: Զգէ՛: Երեւի բարկացեր ես, որ
 չլսեցի քեզի, բայց վերջապէս երեխայ չեմ. պէտք է հասկընա-
 յիր որ պարտական էի երթալու:

Տիրուհի. (Հեղնոտ) Պարտական, պարտք: Է՛, դուք ալ. յի-
 մար բառ. պաճուքն ինչ բան է:

Սահակ. (Ժպտուն) Մի՞թէ:

Տիրուհի. (Սիրանին) Ինչո՞ւ ես անհանգիստ. քաջ եղիր, ան-
 փոյթ ու ետ մի նայիր. յիշէ Ղովտի կնոջը... (Դուրս):

*
* *

Սահակ. (Զարմանքով ու ծիծաղով) Ի՞նչ կ'ըսէ այդ աղջիկը:

Սիրան. (Խէթ) Զգիտեմ:

Սահակ. Դեռ բարկացած ես: Արժէ, հոգիս: Աղէկ, թող,
 կը բարկանաս մէկ ուրիշ անգամ. հիմա այնպէս չգիտեմ ինչու
 սիրտս տեսակ մը լիքն է, ու հետդ խօսիլ կ'ուզէի. եկուր, նստէ:

Սիրան. (Սեղանի վրայ բանով մը զբաղուած. թիկունքը տղուն)

Սահակ:

Սահակ. Հա՛:

Սիրան. Քեզի բան մը ունիմ ըսելու:

Սահակ. Հապա՛:

Սիրան. (Կէս մը դէպի տղան գառնալով) Զգիտեմ ինչպէս ար-
 տայայտեմ միտքս, որ ինծի սխալ չհասկընաս: Դուռն գիտես, որ
 քեզի սրտանց կը համակրեմ ես, բայց... բայց պէտք է որ ան-
 դամ մը պարզ խօսիմ:

Մահակ. (Անհանդիստ) Ի՞նչ բան է դա:

Սիրան. Ոչինչ, չվշտանաս. միայն ինձի կը թուի, որ մենք իզուր խօսք ենք տուած իրարու. մէջտեղը կարծես թիւ ըրմացութիւն մը կայ, տեսակ մը... Ես ու դուն անշուշտ շատ լաւ բարեկամներ ենք, շատ լաւ ընկերներ, անշուշտ. բայց... բայց ամուսնական կապ՝ ոչ: Ձեռն նեղանալու, չէ, որ այսպէս պարզ հետդ կը խօսիմ. ես պարտական եմ քեզի հետ պարզ ու անկեղծ ըլլալու. այնպէս չէ: (Քիչ լուռ): Այնպէս չէ:

Մահակ. (Ցրուած) Ինչպէս:

Սիրան. Ինձի պիտի հասկընաս չէ: (Քիչ լուռ): Այնպէս նըկատէ, որ մեր մէջ ոչ այն հին խօսակցութիւնն է տեղի ունեցեր, ոչ ալ այս: Այո:

Մահակ. Ինչպէս որ կը կամենաս:

Սիրան. Եւ մեր յարաբերութեան մէջ իհարկէ ոչինչ չի փոխուիր: Ոչինչ, բոլորովին ինչպէս առաջ:

Մահակ. Ինչպէս որ կը կամենաս:

Սիրան. Անշուշտ, անշուշտ: Գիտես, բարեկամութեան համար բոլորովին ուրիշ տեսակի մարդիկ կը յարմարին իրար, ամուսնութեան համար ուրիշ: Ես ու դուն միշտ հրաշալի բարեկամներ ենք եղած իրարու. ու այդպէս ալ մնանք միշտ: Այնպէս չէ:

Մահակ. Ինչպէս որ կը կամենաս:

Սիրան. Շատ, շատ շնորհակալ եմ քեզմէ: Ուսերէս կարծես ահագին բեռ մը գլորեցիր: Շնորհակալ եմ քեզմէ շատ, շատ, անչափ: (Դուրս):

*
*
*

Մահակ. (Քարացած կեցած է աչքերը մէկ կէտի վերջը կամաց կը մօտենայ սեղանին ու դանդաղ շարժումով կը վերցնէ զխտրիկը)

Յուարդ. (Կը մտնէ, կը նայի շուրջը. լուրջ ու մտածկոտ կը մօտենայ տղուն) Մահակ, քոյրս ինչո՞ւ այսպէս տխուր է այս քանի օրը. Ի՞նչ կը կարծես:

Մահակ. (Բեկուած) Ձգիտեմ:

Յուարդ. Իսկ ես գիտեմ. ես հիմա կը հասկընամ. մենք ենք, մենք անոր ուսքերը կապողը. մենք բոլորս՝ եղբայրս, քոյրս, ես: (Խորհրդաւոր) Ես հիմա գիտեմ:

Մահակ. Այո... կապողը: (Առանց անոր նայելու) Մնաս-բարձ՝վ, նուանդ:

Յուարդ. Կ'երթնա՞ս Ո՛չ. ես չեմ ուզեր, որ մեզի համար-

ան դժբաղդ ըլլա: Չէ, Սահակ, պէտք չէ, որ քոյրս դժբաղդ ըլլա:

Սահակ. Թող ըլլա... Թող ըլլա երջանիկ (կը, բղկի ու ղըսպի ջանալով կ'ուզէ դուրս)

Նուարդ. (Յուզուած ու կենտրոնացած) Չէ, չէ...

Սահակ. Թող ըլլա երջանիկ: (Տխուր ու խորունկ) Մնասբարոյ, Նուարդ: (Չերմ կը թօթուէ ձեռքը ու դուրս)

Նուարդ. (Ապշած ու յուզուած կը նայի ետեւէն):

Լեւոն Շանթ

(Վերջը յաջորդ համարում)

ՀԻՒԱՆԴԻ ՄԱՐԴԸ *)

(Բ. Շահրեխ)

Դ.

Թիւրքիական ցենզուրան.

ԲՈՎԱՆ ԴԱԿՈՒԹԻԻՆ

Չափազանց կըթուլին—Թիւրքիական լրագիրները—Յենզուրական դէպքերի նմուշներ—Ուղղած Աստուածաշունչը—Սրբազրուած Ղուրանը. Գիժ կովը—Քաղաքականութիւնը մամուլի մէջ:

Ինչպիսի կըթուլին, ինչպիսի յառաջադիմութիւն:

Այդպէս էի ես կարծում, երբ տեսնում էի շոգենաւի վրայ նստած արիստոկրատ թիւրքերին, որոնք զնում էին դէպի վիլլանները և Մարմարա ծովի ամարանոցները և ճանապարհի

*) Տես «Մուրճ» № 10.